

DEN KOLDE KRIG OG VENSTRE- FLØJEN

**Ny realitet –
ny myte?**

Af Claus Bryld

Der var engang en kold krig. Der var engang en venstrefløj. Sådan kunne man sige. Men man kan også sige, at der stadig er en kold krig og stadig er en venstrefløj. Mon ikke sandheden for engangs skyld ligger midt imellem: Den kolde krig holdt ikke op fra den ene dag til den anden i 1989 eller 1991, og der er immervæk stadig – på trods af forvirring og identitetsbesvær – en venstrefløj i store dele af verden såvel som i Danmark. Ja, en af mine pointer i dette essay vil netop være, at debatten om ‘1968’ og dette symbolske års følger ikke ville se ud, som den gør, hvis ikke der stadig var samfundsmodsætninger, som sagten kan beskrives ud fra den gamle venstre/højre akse, der som bekendt går helt tilbage til den franske revolution. Aksens er måske lidt mere udvisket end før, men det er ikke ensbetydende med, at den ikke længere er et rimelig holdbart billede på de store træk i det politiske liv.

“Historien er et nyttigt redskab”

Enhver der læser et par dagblade i Danmark ved, at tematiseringen af ‘1968’, den kolde krig, PET, holdningen til 70’ernes befrielsesbevægelser i den tredje verden, fodnotepolitikken i 80’erne, Stasi-arkiverne osv. osv. kvantitativt set har været enorm i de senere år. Og de mere venstreorienterede eller de mere skeptiske ved samtidig, at dækningen har været stærkt ensidig. Alle de tre store morgenblade, *Berlingske Tidende*, *Politiken* og *Jyllands-Posten* har ofret mængder af spalteplass på noget, der må betragtes som et historisk emne. Men det begyndte vistnok i en mindre ugeavis, der først og fremmest henvender sig til akademikere og intellektuelle: *Weekendavisen*. Her tog de to historikere Bent Blüdnikow og Arne Notkin fra 1992-93 emnet de venstreintellektuelles forræderi op med stor konsekvens og megen forbitret avisdebat til følge. Blüdnikow har fra 1998 ført kampagnen videre som debatredaktør ved *Berlingske Tidende*, hvor *Weekendavisens* tid-

ligere redaktør, Peter Wivel, da også er blevet chefredaktør og tilsyneladende bakker helhjertet op om kampagnen, når man skal bedømme det ud fra hans ledere og søndagsartikler. Et eksempel fra efteråret 99 er Berlingskes leder lørdag d. 18. september 99 i anledning af fremkomsten af den russiske KGB-arkivar Mitrokhins bog om KGBs arbejde. Her skriver Berlingeren bl.a.:

“Bogen har også nogle vigtige principielle budskaber, som det er vigtigt at fastholde, ikke mindst her i ti-året for Murens fald. Man kan indvende, at den totalitære kommunisme stort set er forsvundet fra det europæiske kontinent. Fra at være en latent trussel mod Vesten er kommunismen forvandlet til et fortidigt begreb, så hvorfor ikke koncentrere kræfterne om at se fremad? Historien er imidlertid et nyttigt redskab, både til at håndtere nutiden og til at forberede sig på fremtiden, og derfor har det eviggyldig betydning at beskæftige sig med nogle af forskellene mellem demokratiske samfund og den totalitære stat... KGBs spionage blev ikke kun udført af russere. Også udlændinge stillede sig til rådighed, og mange af dem gjorde det ikke for penge. Deres motiv var en for så vidt ærlig tro på, at det kommunistiske system var bedre end deres eget... Forhåbentlig kan debatten om bogen bidrage til at vise kommende generationer, hvordan mennesker kan blive så optaget af ideologi, at de er rede til endog at forråde deres eget land.”

“Historien er... et nyttigt redskab”, skriver tante Berlinger. Og det er både rigtigt og samtidig ærlig snak. For det er som redskab historien indgår i disse sammenhænge, og redskabet skal tjene til at påvise, at nogle mennesker i den vestlige verden under den kolde krig begik landsforræderi, af ærlig overbevisning, men altså det for nationalt tænkende mennesker mest afskyelige af alting: landsforræderi.

Sjovt nok beskrev samme Berlingers store oversigtsartikel om Mitrokhin-bogen dagen efter, hvordan det efter den kolde krigs værste år i 1950'erne efterhånden blev næsten umu-

ligt at hverve spioner, der var ideologisk motiverede. Den ideologiske spion afgik ved døden, skriver *Berlingske Tidende* søndag d. 19. september, og så “blev det også ulige sværere for KGB at skaffe sig solide politiske efterretninger. Med Philbys exit var det stort set slut med agenter tæt på den politiske ledelse.”

Man skulle tro, Berlingeren var et hus i splid med sig selv, for lederen dagen før var bygget op på antagelsen om en betydningsfuld spionage mod vesten, udført af ideologisk overbeviste kommunister eller socialister i vestlige lande. Men Mitrokhin demonstrerer åbenbart, at dette var en sjældenhed efter 2. verdenskrig, og i hvert fald efter 1950'erne. Som det hedder i selvsamme avis: “Efter Anden Verdenskrig var det andre motiver, der drev vesterlændinge i armene på KGB: Afpresning og økonomisk grådighed”. Med andre ord: penge og sex, ikke ideologi. Og hvordan kan historien været et nyttigt redskab her, kunne man nok spørge. Er mennesker ikke altid blevet drevet ud i dumheder og forbrydelser på grund af deres menneskelige svagheder? Det er vist ikke nogen ny historisk indsigt, man kan blot læse antikke og middelalderlige forfattere for at finde i bunkevis af eksempler på svigt og forræderi af karaktermæssige grunde eller på grund af fysisk eller økonomisk tvang.

Bare én vaskeægte forræder fra den kolde krigs tid ville jo gøre godt – nå jo, der var selvfølgelig SF'eren Holger Vivike, der vist nok var notorisk meddeler til den sovjetiske ambassade af sikkert ikke særligt interessante oplysninger. Og der var vist også en journalist ved navn Flemming Sørensen på et af de borgerlige blade. Men ellers er der ikke blevet gravet én eneste ærlig forræder frem i Danmark fra den kolde krigs tid. Hvilket efter min mening ikke betyder, at der ikke var nogen, og at enkelte DKP'ere ikke også er kompromitterede; men de forrædere, der måtte være, kan sagtens være folk fra helt andre lag og place-ringer end de ideologisk motiverede.

Men ‘historien er et nyttigt redskab’, ja...

Og redskabet er blevet taget frem igen og igen af dem, der ejer og redigerer pressen. Budskabet skulle ud, og det skulle holdes fast.

– Det skal lige siges, at *Weekendavisen* og *Politiken* i mellemtiden har lagt sig over på en blødere og efter min mening mere forstandig linie, hvorimod *Berlingske* og *Jyllands-Posten* nærmest har skærpet tonen. Man skulle da også tro, at budskabet virkelig var feset ind.

Og alligevel er der noget, der nager, for en egentlig heksejagt, som man f.eks. så det mod nazisterne efter befrielsen i 45, den udeblev jo. Ja, nogle tog ligefrem sig selv eller venstrefløjen i forsvar og søgte at sætte dens politiske handlinger og tanker ind i en historisk sammenhæng. Det var sgu frækt, i stedet for at bøje nakken og gå til Canossa, prøvede de at forklare sig. Ja, det gik så vidt, at man begyndte at forlange en undersøgelse af *Politiets Efterretningstjeneste*, efter at det var blevet påvist, at den havde anvendt agenter i almindelige, fredsommelige foreninger og endda havde spioneret mod den socialdemokratiske fagbevægelse. Det fik da også Venstres formand, Anders Fogh Rasmussen, til i år at skrive i den af Bertel Haarder redigerede bog *Hvem holdt de med?* – en titel der i øvrigt ikke er til at misforstå – :

“Efter Murens fald har vi oplevet, hvordan en højtråbende venstrefløj har præsenteret sin version af begivenhederne. Det er mit indtryk, at der har været en vis kødannelse ved håndvasken. Vi har oplevet, hvordan venstrefløjens repræsentanter har ført sig frem som forfulgte udskyldigheder, der slet ikke kan forstå, hvorfor de havde myndighedernes interesse under Den Kolde Krig.

Et opgør trænger sig derfor på. Det skal være et opgør med de kræfter, der under Den Kolde Krig gik Sovjetunionens og Warszawa-pagtens ærinde. Et opgør med de mennesker, der ikke var i stand til at forstå, at der nu engang er forskel mellem ven og fjende.

Den enkle – men deprimerende – kendsgerning er jo den, at vi her har at gøre med mennesker, som reelt begik et intellektuelt og moralsk forræderi af format, men som helt er sluppet for tiltale. Venstrefløjens-repræsentanterne er ganske enkelt nødt til at indse, at mange mennesker af borgerlig observans føler

en betydelig grad af bitterhed over det, de oplevede under Den Kolde Krig. En bitterhed, der dels går på venstrefløjens konkrete aktiviteter, dels går på de selvsamme menneskers selvfærdige fremfærd efter kommunismens fald.”

Derfor bør der efter Fogh Rasmussens mening også nedsættes en kommission af uafhængige historikere, der kan levere “en bred, historisk undersøgelse af, hvad der egentlig skete i Danmark under Den Kolde Krig.” Det skal med andre ord ikke kun være PET, der bliver undersøgt, denne skal ses i sin historiske kontekst; men på den anden side råder der ingen som helst tvivl om, hvordan denne kontekst så ud i Anders Fogh Rasmussens og de andre bidragsyders optik i denne bog: Det var en kontekst, hvor det, de bredt malende kalder “venstrefløjen” – og som Mikkel Plum i sin bog fra 1998 *Bombardér hovedkvarteret!* ligefrem kalder “Det ny venstre” – holdt med “fjenden”, dvs. med Sovjetunionen eller Folkerepublikken Kina imod Danmark og den vestlige verden. Der er med andre ord tale om en dualistisk, i visse tilfælde ligefrem manisk opfattelse af tekst og kontekst.

Hvis man tager Fogh Rasmussen og de andre forfattere på ordet, ville det være tåbelig spild af tid at undersøge efterretningstjenesten og venstrefløjen, for det hele er allerede blotlagt: Hele den såkaldte venstrefløj fra DKP’ere og maoister over VS og delvis SF til ungdomsoprørets blomsterbørn hjalp objektivt set Sovjet og Kina og undergravede dermed vesten og dennes værdier. Derfor havde man brug for PET og FET, der bare gjorde deres forbandede pligt. Det er en meget enkel opfattelse og sikkert også ærligt ment af mange. Men åbenbart ikke en opfattelse, som er helt let at sælge.

Det hænger vel bl.a. sammen med, dels at mange fra den ‘gamle’ venstrefløj stadig ytrer sig med en kritik af overvågning m. v., selvom de ikke har samme privilegerede adgang til størstedelen af pressen som ikke-venstrefløjen, dels at kilderne i for høj grad dementierer den sort/hvide opfattelse.

Det er trods alt ikke så længe siden, at den ikke-bundne del af venstrefløjens altid pointerede, at 'kommunisme' ikke var det samme som det man havde i Sovjetunionen. For venstrefløjens var kommunisme ensbetydende med det kommunistiske samfund, som Marx skildrede konturerne af, når han skrev at det var det samfund, hvor alle yder efter evne og nyder efter behov. Et samfund der fulgte efter det socialistiske, hvori nødvendighedens lov stadig herskede og alle kun kunne modtage efter evne. Hvorimod kommunismen var karakteriseret af en overflod af brugsværdier, som stod til rådighed for alle.

"Kommunisme" som historisk begreb

Denne tale fra venstrefløjens side er ganske vist nu forstummet. I politisk sprogbrug i dag er 'kommunisme' lig med det étparti-system og knaphedssamfund, som fandtes i Sovjet fra Stalins proklamering af 'socialismen' som samfundssystem i midten af 1930'erne indtil systemets fald i 1991. De sovjetiske kommunister – her er betegnelsen helt efter bogen – mente jo ikke selv, at det kommunistiske stadium var nået, men talte om det som et fremtidsmål, selvom Khrustjof i 1950'erne faktisk forudsagde dets komme til engang omkring 1991!

De borgerlige brugte normalt glosen 'kommunisme' om sovjetsystemet, mens venstreorienterede eller Det ny venstre som sagt påpegede, at det var nødvendigt at skelne mellem begreberne, og at det ville være kompromitterende for marxismen, hvis sovjetsystemet skulle repræsenteres som kommunistisk.

I dag mener jeg faktisk, at denne sprogbrug må accepteres – altså den borgerlige og socialdemokratiske sprogbrug, der identificerer sovjetsystemet med kommunisme -, og at 'kommunisme' dermed bliver lig med 'marxisme-leninisme', som igen er synonym for den ideologi og det system, der herskede i Sovjetunionen fra midten af 30'erne til 1991 – og vel også i Folkerepublikken Kina fra omkring 1960, selvom det fik et noget andet

præg dér. 'Kommunisme' eller 'marxisme-leninisme' bliver dermed også en periodebetegnelse, som indikerer en faktisk tilstand gennem et tidsforløb, og ikke et teoretisk begreb for et fremtidigt klasse- og statsløst samfund.

Dette semantiske skift, som også kan ses internationalt, skyldes simpelt hen ønsket om begrebsmæssig klarhed. I socialismens historie hobes den ene -isme oven på den anden. Der tales om utopisk socialisme, marxisme, socialdemokratisme, kommunisme, marxisme-leninisme, marxisme-leninisme-Mao Zedong-tænkningen og måske mere endnu. Hertil ville man kunne lægge reformisme, revisionisme, kautskyanisme, leninisme, stalinisme, trotskisme, castroisme osv. osv. i det socialistiske vokabularium. Enhver kan sige sig selv, at dette ikke kan føre til andet end misforståelser og begrebspærevælling, hvad det da også ustandselig har gjort. Der må altså en sprogrensning til for at rense ud i det, som virkeligheden allerede har udrenset, og som man lige så godt kan anerkende som en realitet: Nemlig at med sovjetsystemets sammenbrud faldt 'kommunismen' også. Og den vender aldrig tilbage, fordi den – hvad enten vi kan lide det eller ej – for altid vil være synonym med sovjetsystemet. Efter min opfattelse skal man heller ikke beklage denne semantiske ændring. Sovjetsystemet viste sig udueligt og umenneskeligt og bør ikke automatisk forbindes med marxisme, således som den foreligger i Karl Marx' skrifter, eller med god gammeldags socialdemokratisme. Hvis Marx havde kendt til Stalins misbrug af hans teorier, ville han have været endnu vredere, end da han oplevede, hvordan de blev misbrugt allerede i hans levetid, og han udbrød: "Det eneste der er sikkert er, at jeg i hvert fald ikke er marxist!"

Sprogbrug er naturligvis en konvention, også det politiske sprog. Konventionen betyder imidlertid noget, fordi vi under normale forhold udkæmper vores kampe i dette sprog, og fordi forståelsen af sproget er afgørende for, om vi forstår hinanden – også selvom vi er modstandere. Politiske kampe kan ikke ende tilnærmelsesvis fornuftigt, hvis modstander-

Gennem det seneste trekvarte årti har venstre-fløjen været udsat for massiv, ensidig kritik fra især den borgerlige presse. Fredsbevægelserne ses undertiden som farlige redskaber for Østblokken. (Foto: ABA).

ne konsekvent taler forbi hinanden, selvom de formelt bruger det samme sprog.

En mytisk fortælling

En af kampene i øjeblikket er som sagt kampen om fortidstolkningen. Om den kolde krig, venstrefløjens rolle, kommunismen, efterret-

ningstjenesterne osv. fra 1945 til 1991. Men selvom det ikke drejer sig om efterløn eller hvem der skal være den næste statsminister, bør vi alligevel være i stand til at forstå hinanden, også som modstandere. I *Hvem holdt de med?* og hos Mikkel Plum slås alt, hvad der lå til venstre for Socialdemokratiets midte, sammen i én pærevælling og forbindes entydigt

med 'kommunisme'. I selve sprogbrugen ligger fjendebilledet, og der er bare ikke mere at diskutere. Hvis der skal være udrensning, skal det ifølge den bogs forfattere i hvert fald ikke være udrensning af hverken PET eller af det stereotype sprog fra Den kolde Krigs dage, det skal være udrensning af dem, der stod på den forkerte side i denne periode, og som nu ovenikøbet tillader sig at kræve undersøgelser af den overvågning, de var udsat for.

Over for dette mytiske sprog, der kun kan føre til blokering af enhver samtale, er det nødvendigt at anføre nogle præciseringer. Faren er naturligvis, at nye stereotyper kan opstå og dermed nye blokeringer; men da debatten ikke i nævneværdigt omfang har forsøgt at redegøre for de historiske strømninger, det hele drejer sig om, vil jeg forsøge at præcisere indholdet i nogle af disse historiske forhold.

Det hele er selvfølgelig normativt, også mit standpunkt. Det er jo et vilkår for i det hele taget at sætte ord på disse ting.

Vi kan begynde i 1950'erne. Her kulminerede Den kolde Krig – for dog at få flere genopblusninger, helt op i 80'erne -, og hårdt blev sat mod hårdt. Socialdemokraterne blev i forsvars- og udenrigspolitikken skubbet sammen med Venstre og Konservative, fordi der var én – og kun én – fjende: Sovjetblokken. – Var denne polarisering nu rationel, eller var hele Den kolde Krig på vestlig side én stor misforståelse? Den vestlige reaktion var rationel – hvilket her også betyder interessebestemt – omend overdreven og af og til også enten hysterisk eller plat i sine indrepolitiske virkninger. Men for første gang siden kampen mellem pavekirken og de nationale stater i 1500-tallet fandtes der i hver enkelt vesteuropæisk stat en dobbelt trussel: Den sikkerhedsmæssige trussel fra det sovjetiske imperium og truslen fra de lokale kommunister (uden citat- onstegn). Sådan var det, og jeg tvivler på, at ret mange vil benægte dette i dag, selvom vinklerne naturligvis er forskellige. Det er sådan set ikke det, vi slås om, på trods af nuancer i synet, også på venstrefløjen internt. Det var ikke blot i vestlige beslutningstageres 'perception' truslen optrådte, og hvis man

tvivler på det, kan man begynde med at læse de åbne kilder, f.eks. de kommunistiske partiers programmer og deres presse. Disse partier var hverken demokratiske indadtil eller i deres politiske strategi. Målet var et system á la det sovjetiske – f.eks. udmøntet som et 'folkedemokrati' – uden almindelige valg, med et ledende, selvsupplerende parti og en statsmagt, der var helt behersket af dette.

Og her er vi ved en slags sagens kerne, når det gælder overvågning mm. For i ethvert samfund med en tradition for politisk demokrati måtte denne situation virke alarmerende og kræve modforholdsregler. Både den nationale suverænitet og den demokratiske styreform var i fare, i hvert fald hypotetisk set. For socialdemokraterne var der på mange måder tale om en gentagelse af en gammel kamp lige fra den tid i 1910'erne, hvor den revolutionære syndikalisme dukkede op. Og i hele mellemkrigstiden havde fagbevægelsen og partiet stået i frontstilling mod de lokale bolschevikker, som de tidligere partikammerater ret præcist hed dengang. Det anti-revolutionære eller anti-kommunistiske arbejde var en klassisk sag for Socialdemokratiet, og det er også i dette lys den anti-kommunistiske organisation inden for arbejderbevægelsen, *Arbejdernes Informations Central* (AIC), skal ses, selvom der efter ca. 1947 blev tilføjet en ydre trussel hertil. (Hermed ikke være sagt, at AIC i alle forhold holdt sig inden for demokratiets eller rimelighedens grænser).

Fra slutningen af 1950'erne sænkedes kuldegraderne mellem øst og vest i et vist omfang; det blev en smule varmere eller rettere mindre koldt; og samtidig opstod der en venstrebevægelse af en helt anden karakter end den kommunistiske, begyndende med dannelsen af Socialistisk Folkeparti i 1959 og *Kampagnen mod Atomvåben* i 1960. Det er tolkningen af historien efter denne tid, der efter min opfattelse er gået grassat, og som venstrefløjen ikke har kunnet tackle.

Som et eksempel blandt utallige kan man tage et citat fra en kronik af Jørgen Kieler, der som modstandsmand ydede en stor indsats under besættelsen i organisationen *Holger Dan-*

skæ. Kieler skrev i en kronik i Berlingske Tidende d. 28. april i år, at kommunisterne under besættelsen ydede en stor indsats:

“De er derfor ikke under anklage. Det forhindrer os imidlertid ikke i at rette et kritisk blik på den næste generation af marxistiske fundamentalister, som her i landet og i andre vestlige lande især har fundet grobund på vore højere læreanstalter og gødning i den voldsomme anti-amerikanske propaganda, som satte ind under krigen i Vietnam og under McCarthys kampagne imod kommunisterne i USA. De troende marxister fandt heri en undskyldning for at lukke øjnene for den undertrykkelse, der fandt sted i Kina, Østeuropa og på Cuba...”.

Bortset fra det bizarre ved helt at fritage DKP for “anklage” pga. partiets deltagelse i modstandskampen, så er dette et prototypisk eksempel på identificering af kritik af USAs politik med marxisme og denne igen med forsvar for de kommunistiske regimers undertrykkelse. For Kieler lige som for Haarder og Fogh Rasmussen er alle katte grå – åbenbart undtagen DKP under (og efter?) besættelsen.

Det der skete på den danske venstrefløj i 60'erne var jo det omvendte af, hvad Kieler skriver: “Fundamentalismen” blev brudt, et socialistisk engagement til venstre for Socialdemokratiet sprængte sig ud af den stalinistiske spændetrøje, og der genopstod aldrig mere en primitiv dualisme af et nationalt og overvejende USA-orienteret Socialdemokrati og et totalt Moskva-orienteret kommunistparti. For første gang – og internationalt set meget tidligt i netop Danmark – var ‘venstresocialisme’ ikke bundet til noget internationalt centrum og kunne forholde sig lige så frit til Moskva og Beijing som til Washington. Og der fandt heller ikke noget samarbejde sted mellem DKP på den ene side og SF og senere VS på den anden, hvis man ser bort fra enkelte af de såkaldte frontdannelser, f. eks. *Folkebevægelsen mod EF*. SF og VS var, som alle informerede ved, dybt uenige med DKP om bedømmelsen af Sovjetunionen og dets kom-

munistiske system og lederskab. Og de to partier var ligeledes uenige med KAP og de andre maoistiske partier om bedømmelsen af og relationen til den kinesiske kommunisme. Også selvom det ikke altid kom så meget frem, som det burde være kommet, og ret ofte fandtes jævnsides med beundring for “den store rorgænger” og for kulturrevolutionen.

Når den mytiske fortælling om ‘68’erne’ alligevel har kunnet få den sproglige udformning, jeg har peget på, og har sat sig fast som standardopfattelse i størstedelen af medierne – godt understøttet af politiske og upolitiske ‘generationskæmpere’ med fadermord på programmet som f. eks. sociologen Henrik Dahl og forfatteren Mikkel Plum – så har det naturligvis politiske årsager i samtiden. Det er kampen om fortidstolkningen, det gælder, en tolkning der har ideologisk betydning her og nu. Kan man sprogligt dæmonisere den ‘gamle’ venstrefløj, så kan man – måske i kombination med andre elementer – skabe en ny politisk dagsorden, hvor bestemte synspunkter *apriori* er udelukket som f. eks. de stærke fredspolitiske synspunkter, som venstrefløjen også stod og til en vis grad stadig står for.

Men det skyldes nok også ‘68’erne’ selv. For lige så livlig debatten på venstrefløjen og demonstrationen af dens indre modsætninger var i 1960’erne og 70’erne, lige så fraværende er diskussionen af disse historiske modsætninger i dag, og dermed den bevidsthedsmæssige og politiske bearbejdning af dem. På grund af den kolde krigs polarisering og dermed også vulgarisering af debatten samt pga. frygten for en atomkrig undlod Det ny venstre i for høj grad at gå til direkte angreb på sovjetkommunismen og maoismen og deres tilhængere og forholdt sig for lunkent til dissidenterne i Sovjet og Østeuropa.¹ Det har ikke ret meget – om noget – med marxismen som politisk filosofi at gøre. Men derfor kunne man godt spørge, hvad det var der holdt bestemte former for kritik af østlandene, Kina og Cuba tilbage i anden halvdel af 1960’erne og i 1970’erne? Også uden at det udvikler sig til et Oxfordmøde. Ovenfor er peget på krigsfrygten under den kolde krig og på vulgariseringen af debat-

ten. Men andre forhold kan også have spillet ind, og hele komplekset bør i hvert fald ransages af hver enkelt såvel som i en fælles debat.

Konsekvenser af venstrefløjens manglende selvkritik

Venstrefløjsveteranerne har efter min mening været alt for optaget af at befæste deres forsvarsstillinger og retfærdiggøre alt og alle på 'fløjen' til at de formåede at udvikle nogen form for kritik eller selvkritik (som jo altid er den mest troværdige form for kritik). At Enhedslisten eksempelvis troede den kunne udvikle en fornyende socialistisk profil uden et egentligt opgør med kommunismen og trotskismen går over min forstand; men måske er den tilfreds med parlamentarisk repræsentation og rollen som korrektiv til de store. Det er imidlertid et minimalt perspektiv, når man tænker på socialismens oprindelige visioner. Samtidig er kritikken af venstrefløjen i 70'erne blevet overladt til folk, der ikke nærer noget som helst ønske om empatisk indlevelse i en tid og i et politisk engagement, der var meget forskelligt fra den tid vi nu befinder os i.

Når de begrebsmæssige såvel som realhistoriske vrangforestillinger om venstrefløjen i dag er så udbredte, selvom de ikke er blevet til nogen entydig grundfortælling, skyldes det altså ikke blot socialismens gamle modstandere plus et par hedsporer i pressen. Venstrefløjen eller dens efterladenskaber har selv været med i processen ved at vægre sig mod historisk selvkritik. Jeg tror, at denne kusteholdning udgør en væsentlig grund til, at det i det hele taget er svært at skelne en 'venstrefløj' i dag, ikke mindst i Europaspørgsmålet – eller skal vi sige i internationalistisk sammenhæng generelt. Noget nyt kan kun opstå på grundlag af *et bevidst brud med det gamle på et åbent diskuteret grundlag*, ikke på grundlag af postulater om en venstrefløjskontinuitet, som ingen alligevel kan se nogen mening med, fordi omgivelserne iøvrigt er ændret til det – næsten – uigenkendelige.

Så vidt jeg kan se, hersker der ikke nogen rimelig grund til at holde en diskussion tilba-

ge i dag. Den gamle frygt – at selvkritik kun kunne gavne fjenden, dvs. *cui bono*-argumentet – blev i så mange år skamredet af kommunisterne, at det må være blevet fuldstændig tomt i dag. Og bortset herfra er vi som bekendt, i hvert fald overvejende, ude af den kolde krig. At de borgerlige og socialdemokraterne ikke er meget for kritisk selvbetragtning kan heller ikke bruges som undskyldning for at lade være.

Men selvom det gamle 'nye venstre' fra 70'erne efter min mening også bærer en del af ansvaret for en manglende eller forvredet diskussion om fortiden, så kan der næppe herske tvivl om, at det historiske nytte-argument, som *Berlingske Tidende* anvender, er det afgørende. Der er tale om en politisk kamp, hvor historien eller det, man præsenterer som historien, er ammunitionen. For de borgerlige er det tilsyneladende vigtigt at få slået en ganske bestemt historie fast om 1960'erne og 70'erne – en grundfortælling kunne man kalde det – som kan lægges til grund for fremtidige fortællinger om denne periode, der kan indgå i socialisationen. Hvis man skal prøve at positivere denne fortælling, kan den i dens mere kontante, politiske udgave lyde nogenlunde sådan:

Siden 1945 har vi danskere levet i fred, frihed og demokrati – fra 1949 sikret af NATO og et massivt flertal i den danske befolkning. Men på den yderste venstrefløj var der mange, som var parate til at sætte det hele over styr. Væsentlige dele af den danske venstrefløj under Den kolde Krig samarbejdede med – og var infiltreret af – Warszawapagtlandenes agenter i Danmark. Mange på den yderste venstrefløj var samtidig fascineret af tanken om en voldelig revolution og solidariserede sig med den væbnede "anti-imperialistiske kamp" i andre lande. Det værste eksempel var Blekingegadebandens kontante solidaritet med den palæstinensiske terror-organisation, PFLP. De danske efterretningstjenester var nødt til at rette søgelyset mod politisk aktive på den yderste venstrefløj, og takket være bl.a. denne indsats var Danmark i stand til at bevare sin frihed i anden halvdel af det 20. århundrede.

Nu vil nogen måske sige, at det lyder overdrevent. Men det er alt sammen citeret fra bagsideteksten til *Hvem holdt de med?*, blandt hvis bidragydere er tre professionelle historikere, herunder en professor (Bent Jensen). De eneste ændringer er en lidt anden rækkefølge af afsnittene. Det er altså en tekst, som efter alt at dømmes kan godkendes af mange i det danske samfund.

Det er imidlertid endnu ikke – og det er bemærkelsesværdigt – blevet en fortælling, der hersker konsensus om på samme måde, som der gør om grundfortællingen om den foregående periode, besættelsestiden. Besættelsestidsfortællingen fra 1945 blev efter nogle få år afpolitiseret i den forstand, at de politiske betingelser, den var opstået under, blev glemt. Det skyldtes, at de fleste havde en interesse i, at fortællingen i den stadige gentagelse af den ikke fremstod som et kompromis mellem forhandlingspolitikkerne og modstandsbevægelsen, men som en fuldmøntet national nøglefortælling, uden gustent overlæg af nogen art. Og dermed også en fortælling der kunne bruges af alle de dominerende grupper i det danske samfund i anden halvdel af århundredet. Besættelsestidsfortællingen blev i 1960'erne og 70'erne til en indiskutabel beretning om den mørke parentes, hvor alt sås som et enten-eller, mens det i virkeligheden oftest var et både-og. Sproget om besættelsestiden og befrielsen blev til et metafysisk sprog og grundfortællingen til en beretning, der strukturerede alle del-fortællinger om besættelsestiden (jf. min og Anette Warrings bog "Besættelsestiden som kollektiv erindring" fra 1998).

Sådan er det i hvert fald endnu ikke gået med perioden fra 1949 til 1989, selvom ingredienserne i fortællingen på de centrale områder er de samme som i besættelsestidsfortællingen. Det er forsvaret af *nationen* og af *friheden*, der står i centrum i begge sæt, og nazisterne kan blot erstattes med den yderste venstrefløj og modstandsbevægelsen med de borgerlige, anti-kommunistiske frihedsforkæmpere for at være helt det samme. – Men som sagt: konsensus mangler; og det er også svært at forestille sig, at man vil begynde at

holde nationalt jubilæum, lige som befrielsesjubilæerne, d. 9. november 1999 og derefter gentage det med fem eller ti års mellemrum til minde om sejren i den kolde krig. Dér hvor grundfortællingen om besættelsestiden er blevet et 'erindringssted', der så at sige udløser bestemte reaktioner til bestemte tidspunkter – eller i al fald gjorde det indtil for nylig – er fortællingen om Den kolde krig stadig i hvert fald til en vis grad omtvistet; den er stadig historie og – i hvert fald endnu ikke – myte.

For nylig deltog jeg i en debat i Politiken om venstrefløjens og den kolde Krig, hvor jeg ligeledes plæderede for historisering og differentiering i modsætning til dannelsen af det stivnede og stereotype sprog, der er så karakteristisk for politiske grundfortællinger. Efter at debatten var overstået, modtog jeg et brev fra en mand, der som jeg selv er afdanket venstrefløjensmand, og som jeg svagt kunne huske fra tiden omkring 1970. Det drejede sig om komponisten Niels la Cour. Han havde i forbindelse med debatten forsøgt at få et indlæg optaget i Politiken, men uden held. Når jeg vil citere en del af det her, hænger det imidlertid sammen med, at det – konfronteret med den fortælling, der lige er blevet refereret – peger på, hvor bred og differentieret fortællingen om '68' stadig er, selvom de professionelle historikere indtil videre har ladet perioden ligge.

Niels la Cour skriver i det ikke-optagne indlæg:

“Hvad er det, der får mennesker til at fortrænge den baggrund og de omstændigheder, hvorunder tingene i sin tid foregik? Virkeligheden var jo i 1950'erne og stadig i begyndelsen af 1960'erne den, at den unge generation typisk havde fået en umådeligt autoritær og til dels inhuman opdragelse og skoleuddannelse. Børn var typisk meget overladt til sig selv. Kvinderne var ganske groft diskriminerede. Enlig mor var en skamfuld status. I de typisk patriarkalske familier toges ofte et system af løgne og fortællinger i brug for at opretholde den pæne facade. På universiteter og højere læreanstalter havde man professorvælde, og de-

mokrati på arbejdspladserne var en by i Rusland. Diverse minoriteter var svært forhultede, og miljø og atomnedrustning var noget en lille gruppe fanatikere iført fodformede sko og islandske sweatre talte om. De sociale forskelle var enorme, store befolkningsgrupper levede i slum, og fast tilbagevendende tiggerbesøg ved dørene var almindeligt. Arbejdere, håndværkere og tyende så altid 10-15 år ældre ud, end de var, og arbejdspladser var ofte livs- og sundhedsfarlige i en grad, man i dag har svært ved at fatte, at nogen ville finde sig i.

Dertil kom internationalt den kolde krig, hvorunder alt, hvad der havde den mindste smag af kommunisme, blev forfulgt. I USA havde mccarthyismen sat sine spor, og i Tyskland var Berufsverbot på vej. Også i Danmark indebar "kommunistiske" synspunkter normalt et sikkert farvel til det gode selskab, og hvor nøje der blev holdt øje med venstrefløjen, fik man et fingerpeg om, da en konservativ justitsminister til pressen sagde, at "alle, der er ude på overdrevet, bliver registreret af Efterretningstjenesten." Det havde været mærkeligere, hvis 68-oprøret var udeblevet, end at det kom. Og i forlængelse af 68-oprøret må det huskes, at 68'ere var blandt de mest aktive forkæmpere for de fremskridt, som vi siden har set på en række områder, eksempelvis mere udstrakt ligestilling mellem kvinder og mænd og medbestemmelse på universiteter og højere læreanstalter. Senere generationer har nydt godt af disse fremskridt. Glem ikke at takke 68'erne for deres indsats."

la Cour ser på perioden fra 1950'erne til 70'erne som en struktur, der forandrer sig, som en modernisering, kunne man sige, hvor de venstre-orienterede fungerer som mere eller mindre bevidste aktører i moderniseringsprocessen. Et lignende synspunkt anlagde professor em. Torben Agersnap fra Handelshøjskolen i en kritik af historieprofessor Niels Thomsen, som i en kronik i *Berlingske Tidende* hævdede det synspunkt, at studenteroprøret havde forvoldt betydelige "langtidsskader" på de højere læreanstalter. Agersnap påpegede her over for, hvordan udbredelsen af studen-

tergrundlaget samt de studerendes indflydelse gennem studienævn og ved det konkrete valg af studieretninger har bidraget til både at forny og at demokratisere studierne. – la Cours og Agersnaps synsmåde står ligeledes i skarp modsætning til Blüdnikows, Bent Jensens med fleres, der ser perioden som en tid, hvor fanatikere og 'nyttige idioter' søgte at vende samfundet på hovedet og på den måde fremdrev en række uheldige fæ-nomener såsom studenteroprøret, rødstrømperne, fredsbevægelsen, slumstormerne, de nye socialistiske bevægelser, strejkeuro og fodnotepolitikken. Den står også i modsætning til vurderingen af oprørets følger som rent negative.

På en måde kan denne frontstilling ses som en gentagelse af det gamle skisma mellem historiske idealister og historiske materialister. Men spørgsmålet er, om det ikke er politikken, der bestemmer synsmåden, dvs. det på forhånd givne politiske synspunkt hos forfatterne plus naturligvis som oftest et ønske om at tjene et givent politisk formål – alment-politisk formål, ikke nødvendigvis partipolitisk (det er naturligvis også en materialistisk tolkning "i sidste instans"). Der er ingen, der er undbefangne, men graden af politisk interessebestemthed er naturligvis forskellig, og synspunkternes åbenhed versus lukkethed er også varierende. De fleste tekster fra borgerligt hold er således fuldstændigt konstaterende og dømmende og lukker dermed af for ethvert spørgsmål eller alternativt synspunkt. Man kan enten være enig eller uenig, og det er jo ikke særlig frugtbart, hvis det man virkelig ønsker er at debattere.

Afslutning

Men man kan altså konstatere, at fortællingen om Den kolde krig og venstrefløjen endnu ikke er blevet til kollektiv erindring, sådan som Anette Warring og undertegnede bruger begrebet i vores bog. Her trækker vi på begrebsdannelsen hos de franske sociologer og historikere, der har beskæftiget sig med forholdet mellem historie og erindring, og vi konkluderer, at erindringsdannelsen, sådan som den

rent konkret former sig i sproget og genstandene, på mange måder spærrer for en åben historisk tilgang til perioden.

Enhver, som forsøger at forstå en hvilken som helst historisk sammenhæng eller periode, vil nemlig før eller siden opdage denne sammenhængs kompleksitet. Hvis det overhovedet skal være muligt at sige noget meningsfuldt om et historisk emne, må der derfor foretages forenklinger i det sproglige udtryk. Men når forenklingerne eller de stereotype vendinger bliver en accepteret del af sproget og brugt 'bevidstløst' i alle mulige forbindelser samt i en lang række formidlingsmæssige sammenhænge, så er der grund til at være på vagt. Så bliver der nemlig tale om udnyttelse af historiske fænomener til fremme af egne og eventuelle medinteresseredes synspunkter, uden at præmisserne lægges frem. Man kan ikke eliminere dette problem, fordi selve sproget kræver forenklinger og abstraktioner, og fordi den 'tendens' i historiefaglig forstand, der altid vil være tale om, også i sig selv er et komplekst og flertydigt fænomen. Men bevidsthed om og en vis sensibilitet over for problemet kan give åbninger, hvor der før var lukkethed; og først og fremmest kan kravet om fremlæggelse af historikernes værdipræmisser bidrage til at relativere tendensen. Og på denne måde vil historiefaglige bidrag trods alt i reglen adskille sig fra dem de fleste journalister eller andre formidlere i presse og kulturindustri frembringer. For de sidste mangler i almindelighed både åbenhed og sensibilitet pga. pressens bindinger og publikumsmæssige konsensusøgen.

Både historikere og andre skal være glade for, at Den kolde Krig i Danmark stadig på legitim vis kan ses fra forskellige synsvinkler, selvom det fordømmende synspunkt har en overvægt i massemedierne.

Selve mangelen på afsløringer er formentlig også en indikator for, at der ikke er så megen undergravning og spionage at afsløre, når det kommer til stykket. Og hvis regeringen langt om længe får taget sig sammen til at hente oplysninger ud af Stasi-arkivet i Berlin, vil det måske endelig vise sig, at de virkelige

spioner ikke i første række var fra hverken det gamle eller det nye venstre.

Og hvorfor ikke se dette som et positivt tegn, et tegn på, at den danske politiske kultur også under Den kolde Krig var stærk og sammenhængende og ikke indbød til undergravende handlinger, for slet ikke at tale om terrorisme? Blekingegadebanden var en bedrøvelig, men dog enlig svale, en undtagelse fra reglen. Og naturligvis var DKP som tidligere berørt bundet til Sovjetunionen og øststaterne. Men DKP var heller ikke en del af Det ny Venstre. Og det samme gælder efter min mening de mindre marxistisk-leninistiske grupper og partier, selvom den opfattelse selvfølgelig er lidt mere problematisk, al den stund de først opstod i Vesteuropa og herhjemme i 1960'erne. Men maoismen i dens forskellige afskygninger var vidt forskellige fra, hvad f. eks. VS stod for – inklusive VS' forskellige fraktioner – også selvom der var ret store indbyrdes differencer mellem de maoistisk inspirerede grupper. Og det samme gælder efter min mening for trotskismen med dens rødder tilbage til oktoberrevolutionen og mellemkrigstidens polarisering mellem demokrati og diktatur.

Det ny venstre tænkte efter min mening demokratisk og opførte sig demokratisk. At det begik fejl og ofte fremviste nogle meninger og adfærdsmønstre, vi i dag finder eksotiske, stupide eller ligefrem latterlige, er en given sag. Men sådan forholder det sig med alting i fortiden, det er derfor vi af og til omtaler fortiden som 'et fremmed land'. Hvis vi gør os til bedste på fortidens bekostning, afslører vi blot vores egen bornerthed, fordi vi glemmer at en fremtid engang vil se os på samme måde.

Som historikeren Henning Poulsen for nylig skrev i en kommentar i tidsskriftet *Historie*: "Hvor forargelsen sætter ind, kobler hjernen fra. Det er et af besættelseshistoriens, ja faktisk et af fagets grundlæggende problemer." Og man kunne tilføje, at selvom forargelsen parres med gustent overlæg, så bliver resultatet det samme.

Noter

1. Morten Thing tager i nummer 3 af *Arbejderhistorie* anledning til ud fra denne sætning (i en lidt løsere udgave i *Politikens* kronik, *Mytologier om venstrefløjen* d. 9. juni 99) at sætte spørgsmålstegn ved min brug af kilder til venstrefløjens historie. Som en slags svar anfører han citater fra artikler han selv skrev i 14 dages bladet *politisk revy* i 70'erne. Mens jeg efter hans mening ikke kan bruge mig selv som kilde, kan han altså godt bruge sig selv. Men han begår præcis den fejl han anklager sine kritikere i den borgerlige presse for, nemlig at anvende *pars pro toto* -metoden.

politisk revy var godt nok et vigtigt blad på venstrefløjen, og Morten Thing var en dygtig redaktør, men bladet repræsenterede ikke venstrefløjens politiske partier og grupper og forekom mange både at være svingende i sit stofvalg og i sin politiske linie samt for individualistisk-selviscenesættende til at det kunne gøre krav på at være repræsentativt. Det gjaldt i hvert fald efter 1970. Derfor er det efter min mening også hen i vejret som Morten at påstå, at der næppe "findes... noget præcisere udtryk for fløjen...". Venstrefløjens historie afspejles kun partikulært i *politisk revy*, og bladet kan ikke bruges som enekilde til andet det selv.

Jeg har naturligvis ikke læst alle kilder til venstrefløjens historie, endda meget langt fra, men bygger på et indtryk af mange kilder samt på fraværet af kilder – det der i den kildekritiske terminologi hedder slutning *e silentio*. Det er den eneste fornuftige, ja i virkeligheden eneste mulige tilgang, når man skal bedømme store og komplekse strømminger. Og jeg skriver hverken min egen eller Morten Things historie. Desuden er kronikken eller denne artikel ikke *Wissenschaft*, hvad jeg heller ikke har foregøjet nogen – men et forsøg på 1) selv at nå til en afklaring og 2) at vække andre af tornerosesøvn. Og det er da, hvis man skal dømmes efter Bent Gravesens og Mortens egen artikel i sidste nummer, delvis lykkedes. Den første artikel (af Bent Gravesen) når langt i sin analyse, og jeg kan erklære mig helt enig med den.

Det skal iøvrigt bemærkes, at Morten i sit citat fra min Politiken-kronik 'klipper' efter "tilhængere" og derfor ikke får ordene "og forholdt sig for lunkent til dissidenterne i Sovjet og Østeuropa" med. Hvor mange artikler, der roser f.eks. Andrej Sakharov og hans kamp mod sovjetsystemet eller den evangeliske kirke i DDR, kan han mon finde i *politisk revy* i 70'erne? Et par stykker ville jeg ikke anse for særligt væsentlige som grundlag for en overordnet vurdering af *politisk revys* holdning – ej heller selvom de er skrevet af Morten selv. Og end mindre ville de repræsentere venstrefløjens holdning.

Til syvende og sidst er det vist mine kritiske (og selvkritiske) vurderinger af venstrefløjens manglende

evne til kritisk tilbageblik og ikke min metode, Morten Thing vender sig imod. Og det er da i orden, ikke mindst hvis det kommer åbent frem.

Abstract

Claus Bryld: The Cold War and The Left Wing. New Reality – New Myth?, *Arbejderhistorie* 4/1999 s. 121-132.

During the past three quarters of the decade the Conservative and Liberal press in Denmark have actively debated the history of the Left. The prevalent tendency has been overtly one-sided and has largely attempted to stigmatize the Left as unreliable, repressive, and treacherous in relation to national values. The debate, however, has not been limited to the newspapers. Several books on the subject have also given a distorted picture of left-wing history since the 1960's. One of the problems raised by the present article is how the concept of communism is being used. In the daily debate this concept is virtually synonymous with one-party rule and scarcity of goods which characterized large parts of Soviet history. Whereas certain segments of the present Left consider the use of communism a misuse of the very concept, this article advocates an acceptance of this rhetorical use, thus accepting the notion that 'communism' is equal to 'Marxism-Leninism' which in turn is equal to the official ideology of the Soviet Union. The reason for this is that it creates a conceptual clarity. Part of the explanation why the new left wing has also been exposed to such heavy criticism is that sections of it for pragmatic reasons abstained from protesting against the physical repression exercised by the communist regimes, even if they actually disapproved of such methods. Still, the nature of the present debate leaves little room for view points dissenting from the critique of the Left. Much to be regretted, only a little minority of the former new left is actively engaged in the debate. If the Left does not join the public discussion, those interested in defaming left wing ideology will succeed in creating a strongly twisted and mythical tale of the Left from 1968 to 1989.